

Doğru bilgi doğru kaynaktan alınır...

ÇAMLICA BASIM YAYIN / 232

Tarihin Derinliklerine Yolculuk

Editörler

Osman DOĞAN - Selman SOYDEMİR

Yayın Yönetmeni
Kemal ERKAN

Redaksiyon
Soner DEMİRSOY

Tashih
Yasin ODABAŞI
Yasin ÖZKAN

Grafik - Tasarım
Abdullah KUBİLAY

Kapak Tasarım
Süleyman KÖKLÜ

1. Basım: İstanbul 2022

ISBN: 978-605-2301-73-9

ÇAMLICA

Baskı ve Cilt

Çamlıca Basım Yayın ve Tic. A.Ş.

Bağlar Mah. Mimar Sinan Cad.

No: 52 Güneşli - Bağcılar / İstanbul

Tel: 0212 657 88 00 (pbx)

www.camlicabasim.com

bilgi@camlicabasim.com

T.C. Kültür Bakanlığı

Sertifika No: 46592

© Bu eserin bütün yayın hakları Çamlıca Basım Yayın ve Tic. A.Ş.'ne aittir.
İzinsiz yayımlanamaz.

TARİHİN
Derinliklerine
YOLCULUK

ÇAMLIKA

İstanbul 2022

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	7
Tarih ve Hikmet.....	11
Diyarbakır Nasıl Sahabe Şehri Oldu?	17
Oğuzların Kadım Hafızası Kitab-ı Dede Korkut	27
Devletin Temelleri Hürmetle Atıldı.....	33
Osmanlı'nın Altı Buçuk Asır Ayakta Kalmasının Sırları.....	39
Orhan Gazi'nin Miğferi Denize Dökülmekten Son Anda Kurtuldu	47
Ankara Savaşı "İbret Savaşı"	53
Ey Yüce Ceddin!	57
Yavuz Sultan Selim Han Nasıl Padişah Oldu?	61
Adaletin İlimle İmtihanı.....	67
Kanuni Sultan Süleyman Devrinde Osmanlılar.....	73
Yavuz Ali Paşa'dan Mısır'a 400 Yıllık Reçete	79
Bir Ağaç ile Taşın 300 Yıllık Hikâyesi.....	85
Ayaklı Kütüphane: Müftüzade Seyyid Mehmed Emin Efendi.....	89
Hâkimin Kararı Hukuka Uygun Olmazsa!.....	93
Amerika'da Abdülmecid Han'ın Kitabesini Ben de Gördüm.....	99

Bir Zamanlar Böyleydik!.....	109
Hayaldi Gerçek Oldu!.....	115
Vakti Okumak.....	119
Osmanlı Saat Kuleleri.....	127
Anadolu'da Zamanın Şahidi Yozgat Saat Kulesi.....	133
Ferman ve Berâtlara Yansıyan Güzellik: Lâle.....	145
Hayat Kurtarana Osmanlı'dan Madalya.....	153
Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye.....	169
Ali Haydar Efendi ve Mecelle Şerhi.....	175
Sivas Böyle Vali Görmedi: Halil Rifat Paşa.....	179
Tarihi Üzerinde Taşıyan Osmanlı Saray Arabaları.....	183

ÖNSÖZ

Beşeri bilimler içerisinde tarih ilminin hususi bir yeri bulunur. Zira, ecdadımız, tarih disipliniyi tarif ederken “Ümmü’l-ulûm” yani “ilimlerin anası” tabirini kullanmışlardır. Büyük İslâm tarihçisi ve muhaddis İbnü’l-Esir, meşhûr *El-Kâmil Fi’t-Târih* isimli eserinin mukaddimesinde tarih ilminin manevi ve dünyevi birçok faydaları olduğunu şu cümleleriyle ifade eder:

“Tarih öğrenmek ile her hâdisenin başından sonunu kestirmek melekesi (kabiliyeti) kazanılır. Zira hiçbir iş yoktur ki onun benzeri evvelden vuku bulmuş olmasın. Allahü Teâlâ’nın, insana verdiği akıl, tecrübe ile gelişir ve artar. İnsan, tarih bilgisiyle meclislerde itibar bulur, bulunduğu toplulukta bir mesele mevzu olduğunda, kulaklar ve kalpler onun söyleyeceği şeyi bekler ve ona yönelir. Tarih bilmek, güzel ahlâktan olan sabırla ahlaklanmaya vesile olur. İnsan, bütün peygamberlerin ve faziletli insanların imtihan edildiklerini görür, başına gelen şeyin onlara daha şiddetlisiyle ulaştığını bilir de kendisine erişen belâyâ sabreder ve onların musibet esnasında tuttuğu yolu takip eder. Kur’ân-ı Kerîm’de bu hikmeti bildiren misaller vardır. Meâlen: “Şüphesiz ki bunda (o eski kavimlerin hâllerine dâir haberlerde) kalbi (duyacak vicdanı) olan yahut şahit olarak kulak verenler için elbette bir öğüt vardır.” (Kâf Sûresi, âyet 37) buyurulmuştur.”

Bir medeniyeti medeniyet yapan, şüphesiz tarihi, kültürü ve vicdanî değerleridir. Büyük medeniyetler, ancak mazileriyle hemhal oldukları takdirde, tarihlerini ve kültürlerini tanır ve bu şekilde bir tarih şuuruna sahip olabilirler.

Aksi halde ecdadını, kahramanlarını, maddi ve manevî değerlerini unutan kitleler, varlık ve dirlik içinde bulunsalar dahi, bir ruh ve maneviyat çıkmazında boğulur, kaybolur ve yok olup giderler. Zira, dünü unutan, bugünü bilemez, geleceğine istikamet veremez.

Bilim ve teknikteki üstünlükle sanayide gerçekleştirilen başarılar, bir ülkenin çağdaşlık yarışında bulunduğu konumu göstermez. Bir medeniyetin en mühim kıstaslarından biri, kültürel ve tarihi değerlerine sahip çıkması ve onu gelecek nesillere en güzel şekilde aktarmasıdır. Medeniyete açılan yegâne pencere, zengin tarihi ve kültürel değerlerin muhafazasıyla olur.

Bunu anlamak ve kavramak için de tarihi iyi bilmeli, tarihimizi doğru kaynaklardan öğrenmeli, iyi okumalı, satırlardan sadırlara hakkıyla intikal ettirmeli, içimize esas manasıyla sindirerek tam bir tarih şuuruyla şuurlanmalıyız.

İşte *Tarihin Derinliklerine Yolculuk* isimli eserimiz de bu maksada bir nebze olsun katkıda bulunmak gayesi ve gayretiyle hazırlandı. İçerisinde birbirinden kıymetli makalelerin yer aldığı eserimiz, adeta bizleri tarihte bir yolculuğa çıkmaya davet ediyor.

TARİHİN
Derinliklerine
YOLCULUK

TARİH VE HİKMET*

Tarih, her devirde insanların dikkatini çeken ve o nispette de canlı kalan bir ilimdir. İnsanoglu, meçhulü her zaman merak etmiştir. İnsanlar, meçhule karşı ihtiyaç duydukları bu meraklarını gidermek için bizzat kendileri araştırmalar yapacak ve geçmişte aslında ne oldu sorusuna bir cevap bulacaktır. Bu imkâna ve bilgiye sahip olmayanlar, başkalarının yazdıkları, çoğu zaman doğru bilgiyi yansıtmaktan uzak ve şahsî görüşlerle doldurulmuş eserleri okuyarak bu ihtiyaçlarını karşılayacaklardır.

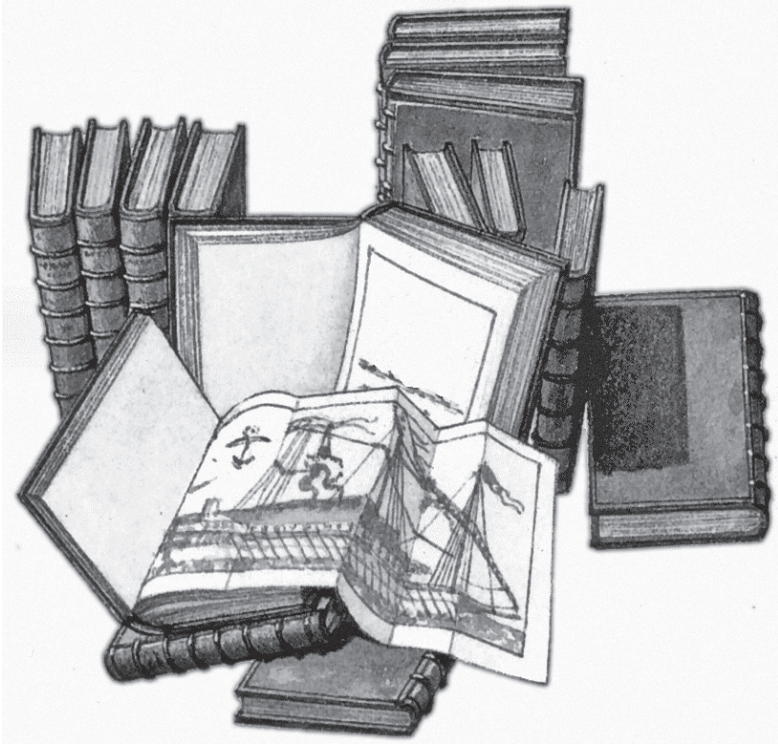
Zamanımızda, meselenin özüne vâkıf olup eserler kaleme alarak insanlara hakikati aktaracak müellifler maalesef az sayıdadır. Kaynaklara çok ciddi manada vâkıf olan pek çok tarihçi de meselenin “hikmet”ini anlamaktan mahrumdur. Ya mahrumdur ya da anlamak istememektedir. Bu husus hiçbir şekilde göz ardı edilemeyecek kadar açıktır.

Geçmişin Muhasebesi

Geçmişin muhasebesini, sadece alt alta yazılmış tarihi kronoloji ile yapamazsınız. Tarihin kâr ve zarar envanteri rakamlarla değil, rakamların sıraya koyduğu hadiselerin sebep ve hikmetlerini ortaya koyarak çıkarılır.

---

* Bu makalenin ilk yayını: Özcan F. Koçoğlu, “Tarih ve Hikmet”, *Yedikta*, S. 27, 2010, s. 12-13.

Bu envanter nasıl çıkartılacaktır? Bunu kimler nasıl yapacaklardır? Meselenin halinde bulunacak tarihçilerin sadece kaynakları bulma, kaynakları okuma, saha araştırması yapma, yardımcı ilimlerden de istifade etmek kabiliyeti yetmez, elde edilmiş bütün bu verilerden bir “sebebe-netice” yani “hikmet” bilgisi çıkarması gerekir.

“Hikmet”, tarihî hadiseler için şu soruları sorar:

- Milyonları harekete geçiren sadece maddî menfaat sevdası mıdır?
- Sanat ve mimaride, bakıldığında insanı tesir altında bırakan muazzam eserler vermenin yegâne sebebi, ustalarının maddî kabiliyetleri midir?

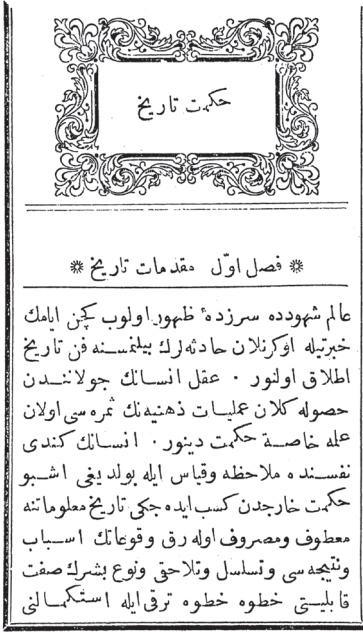
- Tarihin birçok devrinde devletleri, milletleri ve toplulukları birbiriyle savaştıran güç sadece kazanma ve toprak elde etme arzusu mudur?
- İnsanın, kendisine bahşedilen ve bir defa kaybetti mi bir daha geri dönüşü olmayan ve ahiretini kazanabileceği en muazzam nimet olan “hayat” nimetini bir kılıç darbesiyle kaybetmesine aldırış etmeden meydana atılmasına sebep olan güç, sadece geriye kalacak kuru kahramanlık arzusu mudur?
- Hayatlarını hiç şüphe etmeden bir davaya ve onun âmirine bağlayanların, bu bağlılıklarını sağlayan güç nedir?
- Yüzyıllarca unutulmayan birçok hadiseyi unutturmamanın sebep nedir?

Hikmetin Sırrı

Tarihi, “hikmet”ten ayırdığınız gün, insandan “hissetme” ve “tat alma duygusunu” da ayırmışsınız demektir. Çünkü insan için tat alma veya tesiri altında kaldığı duyguları hissetmesi ne kadar tabii ve insani bir vasıf ise, tarih için de “hikmet” o kadar lüzumludur. Bu, inkârî mümkün olmayan riyâzî bir hakikattir.

Peki, “hikmet” nedir? Bunu biraz izah edelim. “Hikmet”, Arapça bir kelime olup, kısacası “gizli sır” demektir. Batılılar bu ilme “hikmet”i tam karşılama da “felsefe” demektedirler. Tam karşılamaz demekteyiz, çünkü “Felsefe”, maddeyi kabul, manayı reddetmektedir.

“Hikmet” ise, görünmeyeni anlamaya çalışmaktır. Hikmeti anlamaya çalışanlar, hadiseleri meydana getiren sebeplerin ruh ve mana yönlerini anlamaya çalışmaktadır. Hikmet, tarih ilmiyle birleştiği zaman “Hikmet-i Tarih” olur ki, bunun manası, tarihi hadiseleri meydana getiren sebeplerin hikmeti, sebebi, ardındaki sırları demek olur. Batılıların bu ilme verdikleri isim ise “Tarih felsefesi”dir.

Ahmed Vefik Paşa'nın Hikmet-i Tarih isimli eserinin giriş sayfası

Hikmet-i Tarih meselesini, İslam tarihçileri eserlerinde en eski devirlerden itibaren ele almış ve bu hususta bilhassa eserlerinin giriş kısımlarında mütalaaalarda bulunmuşlardır. Son devir Osmanlı ilim adamları da bu meseleye dikkat çekmişler ve bilhassa Hikmet-i Tarih'in Osmanlı Dârü'l-Fünûn'unda ders programı olarak okutulmasına karar vermişlerdir.

Ahmed Vefik Paşa Anlatıyor...

Ahmed Vefik Paşa'nın önce makale olarak neşrettiği ve daha sonra ders olarak okuttuğu Hikmet-i Tarih notları bunların başında gelmektedir. Ahmed Vefik Paşa bu eserinin giriş kısmında şöyle demektedir:

“Bu dünyada ortaya çıkıp geçen günlerin tecrübesiyle öğrenilen hâdiselerin bilinmesine ‘Tarih ilmi’ denilir. İnsan aklının düşünmesinden meydana gelen zihnî ameliyenin meyvesi olan ilme, hususiyle hikmet denir. İnsanın kendi nefsinde düşünce ve kıyas ile bulduğu işbu hikmet, hariçten edineceği tarih bilgisine bağlı olarak vakaların sebep ve neticesi, birbirini izleyip bir yerde birleşmesi ve insanın kabiliyet sıfatının adım adım terakki ederek bu vakaların tamamlanmasını düşünmesiyle ortaya çıkacak ilim ‘Hikmet-i Tarih’ tir. Bundan dolayı tarih ilmi, öğrenilmesi gerekli büyük bir ilim olup en son maksadı, vakaları başka başka bildirmek degildir. Belki her hadisenin hususi tesirinden ortaya çıkan